

INSTITUTE OF LITHUANIAN HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1991, 07

VILNIUS 1993

INSTITUT FÜR GESCHICHTE LITAUENS

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1991

VILNIUS 1993

ИНСТИТУТ ИСТОРИИ ЛИТВЫ

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ
ГОД 1991

ВИЛЬНЮС, ИЗДАТЕЛЬСТВО НАУКИ И ЭНЦИКЛОПЕДИЙ, 1993

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1991 METAI

VILNIUS, MOKSLO IR ENCIKLOPEDIJŲ LEIDYKLA, 1993

UDK 947.45
LI 237

Redakcinė kolegija:

Vytautas Merkys (vyr. redaktorius), Tamara Bairauskaitė, Alfonsas Eidintas, Eugenijus Jovaiša, Vacys Milius, Leonas Mulevičius, Rita Strazdūnaitė (sekretorė), Adolfas Tautavičius, Irena Valikonytė, Regina Žepkaitė (vyr. redaktoriaus pavaduotoja)

Redakcijos adresas:
2600 Vilnius, T. Kosciuškos 30

Išleista pagal Lietuvos istorijos instituto užsakymą

PUBLIKACIJOS

EUGENIJUS MANELIS

F. ROPO 1918 M. KOVO 9 D. LAIŠKAS J. GABRIUI

Pastaruoju metu vis labiau ir labiau imama domėtis Lietuvos diplomatijos ištakomis. Nemaža dėmesio susilaukė ir ateityje, matyt, susilauks vienas pirmųjų lietuvių politikos veikėjų J. Gabrys-Paršaitis (1880—1951)¹. Jo rūpesčiu 1911 m. Paryžiuje įkurtas Lietuvių informacijos biuras, informavęs pasaulio visuomenę apie Lietuvos praeitį ir to meto padėtį. J. Gabrys taip pat aktyviai dalyvavo Pavergtų tautų lygos darbe. Karo metais politinę veiklą tęsė Šveicarijoje, kur persikėlė ir minėtos organizacijos. Čia vyko ir Lietuvių konferencijos 1916—1918 m. Suprantama, ši šalis ir jos organizacijos viliojo kariaujančių valstybių žvalgybas. Manoma, kad J. Gabrys karo metais „pradėjo už atlyginimą tarnauti vokiečių užsienio ministerijos agentu, bet nenutraukdamas santykių su prancūzais“². Jis palaikė ryšį su Vokietijos pasiuntiniu G. Rombergu. Karo metais suartėjo su baronu Frydrichu fon Ropu, kurio veikla dažnai kenkė Lietuvos interesams. F. Ropas ne tik lankėsi Šveicarijoje, susitikinėjo su J. Gabriu, bet ir vieną kitą klausimą aptardavo laiškuose. Keletas laiškų J. Gabriui yra publikuoti³. Šis neskelbtas ir dabar saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje ir yra vertingas keliais aspektais⁴. Jame išryškėja F. Ropo neigiamas požiūris į vasario 16 d. aktą, paneigusį 1917 m. gruodžio 11 d. aktą. Prašoma J. Gabrio neutralizuoti protestus, jeigu jų būtų Šveicarijoje, pripažįstant Vokietijai Lietuvą 1917 m. gruodžio 11 d. aktu. Aiškiai pasisakoma prieš Lietuvos Tarybos sudėtį, kurią reiktų pakeisti. Tiek pirmas, tiek trečias klausimas tiesiogiai ar netiesiogiai yra paliesti lietuvių istoriografijoje, o antrasis neminimas.

¹ Eidintas A. Voldemaro ir Gabrio teismas // *Politika*. 1990. Nr. 10—22; Skirius J. Pirmasis Lietuvos diplomatas Vakaruose // *Mokslas ir gyvenimas*. 1990. Nr. 5—6.

² Čepėnas P. Naujųjų laikų Lietuvos istorija. Čikaga, 1986. T. 2. P. 422.

³ Gabrys J. *Vers l'indépendance lituanienne... : Faits, impressions, souvenirs 1917—1920*. Lausanne, 1920. P. 283—291. Laiškai datuoti 1917 01 05, 01 13, 02 27, 08 11, 11 19.

⁴ F. Ropo 1918 m. kovo 9 d. laiškas J. Gabriui // VUB RS. F. 155. B. 197. Raidė R.

Ši laišką F. Ropas galėjo parašyti ir kaip Vokietijos užsienio reikalų ministerijos agentas, ir kaip privatus asmuo, todėl interpretavimas priklausys nuo tyrinėtojo požiūrio.

le 9 mars 1918.

Mon cher Docteur!

Je viens de recevoir votre télégramme, que j'ai répondu immédiatement. Je regrette infiniment, que vous n'ayez pas tenu votre promesse et que vous ayez manqué d'arriver à temps pour mener les affaires de la Lithuanie. La proclamation de l'état lithuanien a été premièrement empêchée par la taryba-même au mois de janvier, quand le gouvernement s'était déclaré prêt de reconnaître, la Lithuanie et défendre son indépendance envers le gouvernement russe. Ce sont les affaires, dont je vous a fait rapport pendant mon dernier séjour.

Après cette grande occasion perdue, nous ne nous sommes pas arrêté de continuer le travail. Cette fois, c'était l'Evêque de la Samogitie, qui nous a rendu un très grand service. Il est arrivé ici, accompagné par M. Olchewski. Il a été reçu par le Chancelier et les généraux Hindenburg et Ludendorff. Il leur a transmis la demande de reconnaître la Lithuanie. La réponse était affirmative et le gouvernement était alors décidé de faire la proclamation. Tout était préparé et tout décidé en notre faveur. Dans ce moment la taryba se mit à lancer la nouvelle proclamation, qui devait être compris dans les cercles gouvernementales comme une abnégation de la première résolution du 11 décembre. Vous la connaissez par la presse. Les annexionistes se sont énormément réjouis, parce que c'était clair, que l'Allemagne n'accepterait pas une proclamation, qui donne des signes de vouloir se détacher de la première résolution su 11 décembre. C'est comme cela, que les nouveaux arrêts se sont produits par l'unique faute de la taryba. Moi-même, j'ai fait tout mon possible d'empêcher ce malheur en télégraphiant à Smetona le 12 février en lui conseillant de ne rien entreprendre. Mes conseils n'ont pas été acceptés.

Maintenant les affaires traînent de nouveau. Le gouvernement allemand est toujours prêt de nous reconnaître après que la taryba aura reconnu la décision du 11 décembre d'une façon officielle. il faut se patienter jusqu'à ce que ces malentendus seront mis en règle.

Je vous prie donc, cher Docteur, d'employer votre influence pour que pas de protestations etc. se produisent en Suisse, qui pourraient en ce moment gêner tout. Ce n'était pas en vain que je suis venu en Suisse spécialement pour vous demander de venir ici pour m'appuyer. Il paraît, que je ne possède pas de la confiance parmi la taryba et vous voyez, comme j'ai eu raison en vous disant, que la taryba était un corps sans tête. Il lui manque tout le né-

cessaire pour agir d'un esprit politicien. Ille se laisse uniquement influencer par quelques socialistes et par la situation crée par l'occupation militaire. Mais elle est incapable de comprendre les veritables intérêts du pays. J'ai toujours dit, qu'il fallait changer la taryba, mais personne n'a voulu entreprendre cette tâche et maintenant c'est une conséquence, que nous payons cher.

Acceptez, cher Docteur, l'expression de mes sentiments toujours amicaux et les mêmes.

(parašas)

Vertimas

1918 m. kovo 9 d.

Mielas daktare,

Ką tik gavau jūsų telegramą, į kurią tuoj pat atsakau. Labai apgailėstauju, kad jūs neištesėjote savo pažado ir nespėjote laiku atvykti Lietuvos reikalų tvarkyti. Paskelbti Lietuvos nepriklausomybę sutrukdė pirmiausia pati Taryba sausio mėn., kai vyriausybė pasisakė sutinkanti pripažinti Lietuvą ir ginti jos nepriklausomybę nuo rusų vyriausybės.

Tai tie reikalai, kuriuos jums išsaciau per savo paskutinę viešnagę.

Praradę tokią puikią progą, mes vis dėlto nesiliovėme dirbę. Šį kartą didelę paslaugą padarė Žemaitijos vyskupas. Jis atvyko čia pono Oišausko lydimas. Jį priėmė Kancleris ir generolai Hindenburgas ir Ludendorfas. Jis perdavė jiems prašymą pripažinti Lietuvą. Atsakymas buvo teigiamas, ir vyriausybė nusprendė parengti kreipimąsi, kurį vyriausybės sluoksniai suprato kaip pirmosios gruodžio 11 d. rezoliucijos atsisakymą. Jūs žinote jį iš spaudos. Aneksijos šalininkai nepaprastai nudžiugo, nes buvo aišku, kad Vokietija nepriims kreipimosi, rodančio, jog norima atsiriboti nuo pirmosios gruodžio 11 d. rezoliucijos. Tad vien dėl Tarybos kaltės buvo priimti nauji nutarimai. Aš pats, kiek galėjau, mėginau priešintis šiai nelaimei telegrafuodamas Smetonai vasario 12 d. ir patardamas jam nieko nesiimti. Mano patarimų nebuvo paklausyta.

Šiuo metu reikalai vėl užtruko. Kaip ir anksčiau, vokiečių vyriausybė pasirengusi mus pripažinti, kai tik Taryba oficialiai pripažins gruodžio 11 d. nutarimą. Reikia pakentėti, kol šie nesusipratimai bus sureguliuoti.

Taigi prašau jūsų, mielas daktare, panaudoti visą savo įtaką, kad Šveicarijoje nekiltų protestų, kurie šiuo metu gali viską sugadinti. Aš ne šiaip sau važiauvau į Šveicariją vien tam, kad paprašyčiau jus atvykti čia manęs paremti. Atrodo, Tarybai aš nekeliu didelio pasitikėjimo, ir jūs matote, jog buvau teisus, sakydamas jums, kad Taryba tai kūnas be galvos. Jai trūksta paties svarbiausio, kad galėtų veikti pagal politikos dvasią. Ji pasiduoda vien kelių socialistų ir karinės okupacinės situacijos įtakai. Tačiau ji nepajėgi suvokti tikrųjų krašto interesų. Aš visuomet sakiau, kad

reikia pakeisti Tarybą, bet niekas nenorėjo imtis tai atlikti, ir dabar mes brangiai apmokame padarinius.

Siunčiu jums, mielas Daktare, vis draugiškus ir nesilpstančius savo jausmus.

Vertė Kęstutis Žilionis

Trumpai apie autorį

Eugenijus Manelis (g. 1953 m.), Vilniaus pedagoginiame institute baigė prancūzų kalbą ir Vilniaus universitete — istoriją. Šiuo metu dirba Vilniaus 39-oje vidurinėje mokykloje. Nuo 1990 m. Lietuvos istorijos instituto Tautinio atgimimo ir Lietuvos Respublikos istorijos skyriaus konsultuojamas asmuo. Tyrinėja 1919—1940 m. Lietuvos—Prancūzijos politinius, ekonominius bei kultūrinius santykius.